

O lidové architektuře

Lidová architektura představuje svébytnou součást našeho kulturního dědictví. Jako celek vykazuje několik svébytných znaků. Na rozdíl od velkých, „klasických“ historických staveb (hrady, zámky, kostely, kláštery,...), jejichž architektura většinou reagovala na soudobé architektonické názory a trendy, je lidová stavba neuvěřitelně konzervativní. Užívá tvary i dispozice, jejichž počátek je nutno hledat již v prehistorickém období. Zlínský kraj představuje jakousi „pokladnici“ lidové architektury, jejíž různorodost je pro toto území zcela specifická. Nalezneme zde příklady skromných valašských roubenic i rozlehlých hanáckých statků, typické slovácké vinohradnické stavby i doklady kvalitních novodobých architektur, inspirovaných tvary lidové architektury.

Obr.1) Půvab výrazu lidových staveb spočíval v i důsledném využití místních zdrojů stavebního materiálu. Doškové střechy v našich podmínkách už téměř vymizely...

Obr.2) I objekty lidové architektury procházely složitým stavebním vývojem, který dal vzniknout srostlícím objektům různého účelu i stavební konstrukce; jejich „rostlá hmota“ plná nerovností působí v moderní zástavbě jako pohlazení.

Obr.3) I ryze funkční stavby (na snímku jsou vinohradnické budy) mají důstojnou architektonickou formu.



Obrázek 1



Obrázek 2



Obrázek 3

Podoba a funkce

Svébytným prvkem lidových staveb je i jejich multifunkčnost (obytná, hospodářská, technická funkce) a jejich úzké sepnutí s místem vzniku, s určitým regionem, ve kterém se v dlouhém časovém úseku vyvíjely zcela specifické a neopakovatelné formy lidové architektury. Tato specifika se projevují v používání různých materiálů, tvarů i typů staveb.

Obr.4) Jedním z typických materiálů lidových staveb je hlína; nepálené cihly „kotovice“ jsou charakteristické pro oblast Slovácka a Hané, nalezneme je však i v některých částech Valašska.

Obr.5) V podhorských oblastech se setkáváme s příklady precizně vrstveného kamenného zdiva.

Obr.6) Zvláště pro oblast rázovitého Valašska je typická dřevěná, roubená stavba s řadou zajímavých, technických detailů.



Obrázek 4



Obrázek 5



Obrázek 6

Details

Lidová stavba obsahuje velké množství zajímavých technických detailů, které dokládají zručnost a „fištrón“ našich předků. Dále zde však můžeme nalézt řadu mimořádně působivých detailů výtvarných, jejichž vysoká úroveň často smutně kontrastuje se soudobou produkcí...

Obr.7) Detail zajímavé konstrukce štítu hospodářské stavby v kombinaci dřevo – sláma – hliněný omaz.

Obr.8) Detail omítkové okenní šambrány z bohaté, slovácké vesnice.

Obr. 9) Detail působivé výzdoby hliněného domu z Hornácka.

Obr.10) I komínová hlavice mohla být ztvárněna takovýmto působivým způsobem.

Obr.11) Z detailů v interiérech domů často nalezneme zajímavé detaily, související s datací stavby.



Obrázek 7



Obrázek 8



Obrázek 9



Obrázek 10



Obrázek 11

Ohrožení

Smutným specifickým zůstává fakt, že lidová architektura představuje nejohroženější část našeho kulturního dědictví. Příčinu tohoto faktu nalezneme především v zásadních změnách vesnice v období po roce 1948, kdy byla tradiční zemědělská činnost násilně transformována ve velkovýrobu a došlo téměř k zániku drobného soukromého zemědělství. Řada cenných objektů lidové architektury ztratila svůj účel, obytné stavby byly nahrazovány domy, napodobujícími městský standard.

V památkovém fondu naší vlasti je dnes zachován pouhý zlomek někdejšího bohatství lidové architektury. I tato malá část je však často v ohrožení. To spočívá např. v necitlivých, modernizačních úpravách, občas však dojde k fyzickému zániku stavby.

Obr.12 – 15) Ani památková ochrana není dostatečnou zárukou zachování lidové stavby. Jen malé procento těchto památek padlo za obět' živelné katastrofě, či nehodě (oheň, povodeň, ...); většina z nich vděčí za svůj smutný konec nezájmu vlastníků.



Obrázek 12



Obrázek 13



Obrázek 14



Obrázek 15

Závěrem

Z výše uvedených důvodů vyhlásil Zlínský kraj, jako první v republice zajímavý projekt „Lidová stavba roku“. Tímto programem se Zlínský kraj rozhodl podpořit příklady kvalitní obnovy stavebního fondu lidové architektury. Součástí této aktivity je i ocenění vlastníků, kteří jsou ochotní přičinit se o záchranu a využití památek lidového stavitelství na území kraje.

Obr.16) K příkladům velmi kvalitních obnov lidové architektury lze uvést příklad Pivečkovy dřevěnice z Valašských Klobouk. Objekt byl před opravou ve zcela havarijním stavu.

Obr. 17, 18) Ukázka toho, jak i objekty lidové architektury procházely opravami a přestavbami; na černobílém snímku je patrová komora v Kaňovicích na počátku 20. století (fotoarchiv Muzea jihovýchodní Moravy ve Zlíně), na dalším snímku současný stav.



Obrázek 16



Obrázek 17



Obrázek 18